

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ГУЛЯК РОМАН ЕДУАРДОВИЧ

УДК 332.146.2: 911.375

**МОНІТОРИНГ РЕСУРСНОЇ КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ
(НА ПРИКЛАДІ М. ХАРКОВА)**

**08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківській національній академії міського господарства Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (м. Харків).

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Карлова Олена Анатоліївна, Харківська національна академія міського господарства Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (м. Харків), доцент кафедри менеджменту та маркетингу у міському господарстві.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор Качала Тамара Миколаївна, проректор з науково-дослідної роботи та міжнародних зв'язків, завідувач кафедри менеджменту Черкаського державного технологічного університету, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (м. Черкаси);

кандидат економічних наук, доцент Бережна Алла Юріївна, начальник Регіонального відділення Фонду державного майна України по Полтавській області (м. Полтава).

Захист відбудеться 19 квітня 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12, конференц-зал №1.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий 19 березня 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

д.е.н., проф. Т.В. Момот

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Регіональна політика та регіональний розвиток виступають важливими складовими стратегії розвитку України. Існує багато наукових розробок із методології дослідження, конструювання, прогнозування та управління регіональним розвитком. Інструментом, що широко використовується для аналізу й оцінки стану адміністративно-територіальних одиниць (АТО) регіону, результатом застосування якого є розробка та контроль реалізації програмних документів, виступає економічний моніторинг. Проте у низці випадків, особливо тих, що пов'язані зі збором, обробкою й аналізом моніторингової інформації окремих компонентів територіальних соціально-економічних систем, зокрема міського рівня, безліч питань, не дивлячись на їх велику практичну значущість, залишаються невирішеними. В зв'язку з цим у даному дослідженні автор намагається скасувати нерозв'язані питання із зазначеної проблеми.

Проблемам моніторингу соціально-економічних систем (СЕС) різних рівнів присвячено роботи багатьох українських і закордонних вчених-економістів. Так, теоретично-методичні та прикладні аспекти економічного моніторингу, діагностики й оцінки соціально-економічних процесів на мезо- та макрорівнях знайшли відображення у працях О.А. Андренко, А.Є. Ачкасова, В.В. Балабанова, А.Ю. Бережної, П.Т. Бубенка, В.М. Василенка, В.П. Герасенка, Г.О. Дмитрієвої, Ю.Б. Забалдіної, Н.П. Іватанова, О.А. Карлової, Т.М. Качали, Г.В. Ковалевського, В.Н. Лексіна, Т.С. Максимової, Н.Ф. Менової, Я.О. Побурка, В.Є. Рохчина, О.М. Тищенко, А.І. Шишкіна та ін.

Дослідженню питань, що стосуються розкриття сутності, структури й оцінки економічного потенціалу (ЕП) на муніципальному та регіональному рівнях достатню увагу приділили у своїх працях такі вчені, як Б.І. Адамов, З.В. Герасимчук, І.Д. Козменко, В.С. Коломийчук, В.В. Максимов, М.В. Мельникова, К.М. Міско, Т.М. Ореховська, О.В. Панухник, В.П. Решетило, В.П. Руденко, С.І. Чимшит, І.М. Школа та ін.

Проте значно менше наукових праць присвячено поєднанню представлених вище напрямів. Водночас слід констатувати, що майже відсутні системні дослідження, в яких знаходять відображення теоретичні й методологічні аспекти моніторингу економічних можливостей АТО регіону. Значущість цієї проблематики й відсутність за нею поглиблених цілісних досліджень зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, його основні завдання та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до напряму науково-дослідних робіт Харківської національної академії міського господарства за темою «Діагностика потенціалу соціально-економічної системи» (номер держреєстрації 0107U011514 від 16.12.2009 р.). Автором сформоване методичне забезпечення економічного моніторингу СЕС.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад економічного моніторингу ресурсної компоненти економічного потенціалу (РКЕП) АТО. Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких завдань:

- розробка системно- та специфічно-діагностичних принципів економічного моніторингу та РКЕП АТО;
- удосконалення організаційного механізму моніторингу РКЕП АТО;
- аналіз сутності ЕП АТО та теоретичне обґрунтування концептуальної моделі його складових, визначення в ній ролі і місця РКЕП;
- теоретичне обґрунтування та розробка диференційного методичного підходу до моніторингу РКЕП АТО;
- формування комплексної системи інтегральних і частинних індикаторів;
- розробка методичного підходу до сценарного прогнозування розвитку РКЕП АТО;
- побудова динамічної моделі узгодженого розвитку РКЕП АТО;
- оцінка розроблених сценаріїв розвитку й виявлення особливостей внутрішньої детермінації розвитку РКЕП АТО;
- визначення стратегічно-тактичних орієнтирів регулюючого впливу на розвиток РКЕП міста Харкова.

Об’єктом дослідження є процес економічного моніторингу адміністративно-територіальних одиниць.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти економічного моніторингу РКЕП АТО.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених у роботі завдань використовувалися різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи: логічного узагальнення, дедукції та індукції, аналізу і синтезу, порівняння, а також формальної логіки – для уточнення й розвитку понятійно-категоріального апарату дослідження; діалектичний метод сходження від абстрактного до конкретного – для визначення сутності, структурних особливостей ЕП та місця в ньому ресурсної компоненти; таксономії – для оцінки рівня розвитку РКЕП та її складових; аналізу темпів зростання – для побудови динамічної аналітичної моделі узгодженого розвитку РКЕП; логіко-аксіоматичний – для встановлення індикативних відносин між темпами зростання показників; економіко-статистичного моделювання – для оцінки впливу складових РКЕП на її загальний рівень розвитку; імпульсного, когнітивного та ймовірнісного моделювання – для розробки прогнозних сценаріїв та короткочасного прогнозу розвитку складових РКЕП АТО; наукової абстракції – для визначення стратегічно-тактичних орієнтирів регулюючого впливу.

Інформаційною базою роботи є статистичні матеріали Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Держкомстату України та Головного управління статистики у Харківській області, постанови, розпорядження й аналітичні дані інших вітчизняних міністерств і відомств, результати безпосередньо авторських досліджень, економічна та науково-технічна література.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження. У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади економічного моніторингу РКЕП АТО, у результаті чого отримано такі найбільш суттєві теоретичні і практичні наукові результати:

удосконалено:

– системно-діагностичні принципи моніторингу шляхом дослідження прояву таких системних фундаментальних властивостей, як інерційність, функціональна анізотропія, цілісність, складність, організованість та специфічно-діагностичні принципи, які, урахувавши необхідність розрахунку діагностичних індикаторів як за кожний рік, так і провідних діагностичних індикаторів за весь період моніторингу, надають результатам останнього диференційного характеру, багатоаспектності, більшої обґрунтованості та об'єктивності;

– організаційний механізм моніторингу РКЕП АТО, що, на відміну від існуючих, складається з логічно та послідовно поєднаних процесів, які є результатом декомпозиції семіотико-ретроспективного, причинно-перспективного й інтерпретаційного етапів, спрямованих на визначення відхилень між реальним і бажаним розвитком, причин цих відхилень, їх сутності, майбутніх тенденцій розвитку РКЕП і формування узагальненого висновку про характер її розвитку;

– методичний підхід до моніторингу, який, на відміну від інших, забезпечує його диференціацію за такими аспектами: інструментально-методичним – використовуються дві принципово різні методики розрахунку індикаторів інтенсивного та екстенсивного розвитку; структурним – об'єкт моніторингу піддається декомпозиції на складові; ієрархічним – система індикаторів моніторингу диференціюється за ієрархічно виділеними рівнями звуження інформаційного простору; часовим – кожному з порушень, залежно від року його виявлення, надається певна вагомість;

– комплексну систему інтегральних і частинних індикаторів моніторингу шляхом дотримання при їх формуванні семантичного та синтаксичного принципів, які на різних рівнях звуження інформаційного простору забезпечують логічну та математичну строгість оцінки розвитку РКЕП із погляду інтенсивного та екстенсивного аспектів;

– методичний підхід до сценарного прогнозування, що відрізняється від попередньо досліджених поєднанням когнітивного, імпульсного та імовірнісного методів моделювання з положеннями теорій ланцюгів А.А. Маркова та нечітких множин і дозволяє при різних альтернативних варіантах регулювання розвитку РКЕП визначити можливі зміни у її складових на основі виявлених причинно-наслідкових зв'язків;

– модель узгодженого розвитку РКЕП АТО, яка враховує нормативний і позитивний характер розвитку та виявляє в ньому відхилення, на основі яких розраховуються індикатори моніторингу;

дістало подальший розвиток:

– метод імпульсного моделювання в частині розрахунку величини змін у факторах імітаційної моделі за рахунок дотримання правила Байеса-Лапласа, яке на кожному такті моделювання відповідно до розробленого сценарію передбачає врахування математичних очікувань імпульсів змін, що дозволяє перейти від розрахунку імпульсів, які непрямым чином характеризують зміни показників, до відсотків змін у їх значеннях;

– виявлення та математичне підтвердження на основі імпульсного методу моделювання пріоритетності розвитку інноваційної складової і необхідності активізації виключно інноваційних точок росту, що, на відміну від інших чинників розвитку трудової та інвестиційної складових, призводить до комплексного розвитку РКЕП АТО.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні положення, які захищаються в дисертації, доведено до рівня конкретних практичних пропозицій і створюють об'єктивну основу для подальшого ефективного використання в діяльності органів виконавчої та законодавчої влади у процесі розвитку регіонального й місцевого управління.

Пропозиції щодо формування та використання механізму моніторингового дослідження, до якого застосовано диференційний підхід, а також методики визначення індикаторів моніторингу впроваджено у роботі Управління підприємництва та дозвільних процедур Департаменту підприємництва та споживчого ринку виконавчого комітету Харківської міської ради (довідка № 06-138 від 12.03.2012 р.).

Наукові рекомендації використовувалися у Головному науково-експертному управлінні Апарату Верховної Ради України в процесі наукової експертизи проектів законів України з питань регіональної політики (довідка № 16/3-270 від 24.06.2011 р.). Основні теоретичні результати дослідження використовуються у навчальному процесі Харківської національної академії міського господарства при викладанні дисциплін «Організація систем життєзабезпечення міста», «Менеджмент міського господарства», «Економічна діагностика» у Харківській національній академії міського господарства (довідка № 825 від 27.02.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторські розробки щодо економічного моніторингу РКЕП АТО.

Усі викладені в дисертації наукові результати, винесені на захист, отримані автором самостійно. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті положення та ідеї, що є результатом особистої роботи здобувача. Внесок у сумісні роботи поданий у списку опублікованих робіт за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження апробовано на 8 українських і міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір» (м. Маріуполь, 2007 р.), «Європейські орієнтири муніципального управління» (м. Київ, 2008 р.), «Управління сьогодні та завтра» (м. Хмельницький, 2008 р.), «Сталий розвиток міст. Управління проектами та програмами міського та регіонального розвитку» (м. Харків, 2008 р.), «Справжні дослідження 2009» (м. Софія, 2009 р.), «Управлінські аспекти підвищення національної конкурентоспроможності» (м. Сімферополь-Ялта, 2009 р.), «Науково-технічна конференція викладачів, аспірантів та співробітників ХНАМГ» (м. Харків, 2008 р., 2010 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 19 наукових працях (9 – у фахових виданнях), із них: 3 статті в наукових журналах, 8 у збірниках

наукових праць, 8 у збірниках тез наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій 6,68 друк. аркушів, з яких 4,38 друк. аркушів належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і викладена на 198 сторінках, у тому числі містить 21 таблицю, 48 рисунків. Список використаних джерел налічує 213 найменування на 21 сторінці. Робота включає 5 додатків на 50 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір і актуальність теми дисертаційної роботи, визначено її мету, завдання та методи дослідження, сформульовано об'єкт і предмет. Установлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про структуру, обсяг роботи, публікації та апробацію її результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади моніторингу ресурсної компоненти адміністративно-територіальних одиниць регіону**» поглиблено теоретико-методичні засади економічного моніторингу РКЕП АТО шляхом розробки принципів його проведення, диференційного методичного підходу й удосконалення його організаційного механізму, а також проаналізовано сутність ЕП міста та теоретично обґрунтовано концептуальна модель його складових, в якій визначено роль і місце РКЕП.

Потреба у визначенні норми, як ключового поняття категоріально-понятійного апарату моніторингу, зумовила необхідність розробки єдиних принципів здійснення моніторингового дослідження, що складають теоретико-методологічний базис економічного моніторингу. Моніторинг АТО регіону, яким іманентно притаманний розвиток і самоорганізація, слід проводити, дотримуючись принципів, в основі яких лежать фундаментальні системні властивості соціально-економічних систем, такі як інерційність, функціональна анізотропія, цілісність, складність та організованість.

Ефект від застосування процесного підходу до аналізу моніторингового дослідження проявляється у декомпозиції його етапів на процесні складові. Відзначимо, що процесний підхід націлений не тільки на ідентифікацію процесів, що розкривають сутність виділених етапів моніторингу, а й на визначення їх послідовності та взаємозв'язку, що в результаті дає змогу сформулювати організаційний механізм моніторингового дослідження. Блоки та модулі організаційного механізму, зміст яких здебільшого зумовлюється можливостями конкретного практичного застосування системно-діагностичних принципів, виступають у ролі вузлів і деталей, дія яких спрямована на забезпечення єдиного процесу перетворення вхідної первинної статистичної інформації про стан об'єкта моніторингу (рис.1).

Проте сукупність принципів моніторингового дослідження не вичерпується системно-діагностичними принципами. Зокрема у блоці інтерпретації результатів представленого механізму використовуються такі дещо контрадикторні принципи: домінування індикаторів між собою та у часовому аспекті; урахування перехідного та змішаного характеру комплексу порушень об'єкту моніторингу.

Рис. 1. Організаційний механізм моніторингового дослідження РКЕП АТО

З одного боку, порушення у стані об'єкта рівноцінно піддаються аналізу протягом усього періоду дослідження, з іншого боку, акцент здійснюється на диференціації періоду моніторингу за ступенем діагностичної важливості його років.

Комплексний підхід до аналізу сутності ЕП включає в себе етапи аналізу існуючих підходів до визначення поняття в економіці, дослідження сутності поняття «потенціал» у першоджерелах його наукового застосування (фізика та філософія) і слугує підставою для формування обґрунтованого авторського бачення природи поняття. У результаті чого в широкому змісті ЕП являє собою можливість для реалізації цілей системи, використання яких залежить від певних умов, якими наділена система.

На підставі застосування діалектичного принципу сходження від абстрактного до конкретного під час відтворення ЕП АТО як складної діалектичної розчленованої системи у дослідженні обґрунтовується та формується концептуальна компонентна модель його складових. Модель має загальноекономічний характер та завдяки своєму елементному складу, що формується з ресурсної, управлінської, організаційно-суб'єктивної та об'єктивної компонент, розповсюджується на АТО регіону і зводить їх системні можливості та умови використання останніх до представлених компонент.

Серед виявлених закономірностей розвитку ЕП АТО найбільшу увагу приділено закономірності композиції та пропорційності, завдяки якій відстежується вплив усіх закономірностей, що впливають на розвиток РКЕП. Зазначена закономірність указує на необхідність певного співвідношення між частинами цілого, а саме: на взаємозумовленість та взаємозалежність елементів системи між собою та з її цілями. Відстеження відхилень у розвитку РКЕП у рамках закономірності композиції та пропорційності досягається завдяки її спрощеному варіанту – закономірності випереджального розвитку елементів, що дозволяє дослідити аспект випереджального розвитку елементів РКЕП, який лежить в основі оцінки такої динамічної характеристики розвитку, як його узгодженість.

З огляду на вищесказане доцільним є введення в науковий обіг та обґрунтування нового поняття «узгоджений розвиток», під яким розуміється взаємозумовлений та пропорційно взаємопов'язаний розвиток, який відбувається під дією закономірності випереджального розвитку та в рамках сучасних виробничих відносин забезпечує оптимальну результативність функціонування соціально-економічної системи і створює умови для інтенсифікації її економіки. Як наслідок такого розширення понятійно-категоріального апарату регіональної економіки виступає обґрунтування необхідності моніторингу РКЕП міста у двох змістовно незалежних, але з діагностичного погляду взаємодоповнюючих один одного інтенсивному та екстенсивному аспектах, що забезпечує умови для формування цілісного бачення процесу розвитку та його комплексного моніторингу.

Основою для формування стратегічно-тактичних орієнтирів регулюючого впливу на розвиток РКЕП у моніторинговому дослідженні є запропонований диференціальний методичний підхід. Диференціальний характер підходу проявляється у чотирьох напрямках. Першим напрямком диференціації є інструментально-методичний – використовуються дві принципово різні методики розрахунку індикаторів оцінки інтенсивного та екстенсивного розвитку. Другий напрямок

спрямований на структурну декомпозицію об'єкту моніторингу, у результаті чого РКЕП поділяється на трудову, інвестиційну й інноваційну складові. Третім напрямком диференціації є часовий, тобто чим пізніше в періоді моніторингу зафіксоване порушення, тим більший ваговий коефіцієнт воно приймає. Четвертий ієрархічний напрямок диференціації зумовлюється розподілом за ієрархічно виділеними рівнями індикаторів, із характерною їм цільовою орієнтацією на формування управлінських рішень.

У другому розділі «**Науково-методичне забезпечення моніторингу ресурсної компоненти економічного потенціалу**» сформована комплексна система інтегральних і частинних індикаторів моніторингу, запропоновано інструментарій комплексної оцінки розвитку, розвинуто метод імпульсного моделювання розвитку складових РКЕП АТО, запропоновано методичний підхід до сценарного прогнозування.

Комплексна система інтегральних і частинних індикаторів оцінки розвитку РКЕП АТО формується шляхом дотримання семантичного та синтаксичного принципів, що забезпечує логічну та математичну строгість моніторингу на різних рівнях звуження інформаційного простору. Синтаксичний принцип лежить в основі технології формування індикаторів, яка забезпечує перетворення та редукцію інформаційного простору до рівня системи індикаторів; семантичний – концептуальної математичної моделі системи індикаторів, що розкриває логічний зв'язок конструкції індикатора з його змістом та визначає його цільову орієнтацію.

Покладаючись на розроблені технологію формування індикаторів та їх математичну концептуальну модель, опрацьовано інструментарій моніторингу, відмінною особливістю якого є спрямованість на дослідження інтенсивного та екстенсивного аспектів розвитку РКЕП відповідно до методів рівня розвитку та аналізу темпів зростання показників (рис. 2).

Імітаційне моделювання розвитку РКЕП АТО з метою його сценарного прогнозування здійснюється на основі запропонованого методичного підходу, що поєднує положення теорії ланцюгів А.А. Маркова з методами когнітивного, імпульсного та ймовірнісного моделювання. Синтез двох останніх методів досягається завдяки дотриманню правила Байєса-Лапласа, використання якого зробило значний внесок у подальший розвиток імпульсного методу моделювання.

Побудова когнітивної імітаційної моделі потребує визначення ролі та ступеня взаємовпливу чинників, які її складають, що здійснюється на основі методів експертних оцінок, який запропоновано автором і адаптованого під приватну задачу визначення ступеня впливу чинників один на одного. Цей метод відрізняється від існуючих використанням системи логічних нерівностей, яка описує взаємовідносини між категоріями якісної лінгвістичної шкали вимірювання сили взаємовпливу чинників. Дотримання правила Байєса-Лапласа передбачає врахування математичних очікувань згенерованих імпульсів змін у стані РКЕП на кожному такті моделювання за кожним розробленим сценарієм. У свою чергу це дає змогу перейти від цілоімпульсних одиниць, які непрямим чином характеризують зміни у чинниках імітаційної моделі, до розрахунку відсотків змін у чинниках відносно їх значень у минулому стані.

Рис. 2. Етапи оцінки рівня, узгодженості та мінливості розвитку РКЕП

У результаті за правилом Байеса-Лапласа визначення відсотків змін у чинниках здійснюється шляхом розрахунку математичного очікування імпульсу змін i -го чинника:

$$M_{i(k)} = P_{i(k)} \cdot Q'_{i(k)}, \quad (1)$$

де: $M_{i(k)}$ – математичне очікування імпульсів змін за сценарієм 1 на k -му такті моделювання; $Q'_{i(k)}$ – імпульс керуючого впливу на i -ий чинник; $P_{i(k)}$ – імовірність отримання імпульсу i -им чинником.

У третьому розділі «**Економічний моніторинг ресурсної компоненти економічного потенціалу на прикладі м. Харкова**» побудовано динамічну модель узгодженого розвитку РКЕП АТО, проаналізовано розроблені сценарії та виявлено особливості внутрішньої детермінації розвитку РКЕП міста, а також визначено стратегічно-тактичні орієнтири регулюючого впливу на розвиток РКЕП м. Харкова.

Виявлення часткових тенденцій розвитку складових РКЕП факторографічним методом, який спирається на аналіз відносних показників структури, інтенсивності, координації. Результати такого аналізу зумовлюють потребу в подальшому звуженні інформаційно-діагностичного простору і застосуванні інструментарію оцінки розвитку РКЕП.

Використання методики аналізу темпів зростання первинних статистичних показників забезпечує формування динамічної аналітичної моделі узгодженого розвитку РКЕП міста, яка складається з індикативних (еталонних) співвідношень між темпами зростання показників, завдяки чому формалізуються існуючі

взаємозв'язки між складовими РКЕП та визначаються зміни останніх у рамках закономірності випереджального розвитку елементів. Модель узгодженого розвитку одночасно є основою для розрахунку динамічних нелінійних індикаторів узгодженості та мінливості розвитку. Зазначені індикатори, доповнюючись індикатором рівня розвитку, складають найбільш узагальнений індикатор моніторингу – діагностичний образ РКЕП.

Інтерпретація траєкторії змін діагностичного образу дозволяє дійти висновку щодо нестабільності та незбалансованості розвитку РКЕП м. Харкова за період з 2000 по 2010 рр. Такий характер результатів моніторингу на даному етапі вимагає подальшої логічної диференціації складових узагальненого індикатора, – переходу на інші більш диференційовані ієрархічні рівні системи індикаторів з метою виділення критичних порушень у розвитку РКЕП.

У результаті сценарного прогнозування розроблені та проаналізовані сценарії розвитку РКЕП, спричинені активізацією керуючих чинників (рис. 3-6).

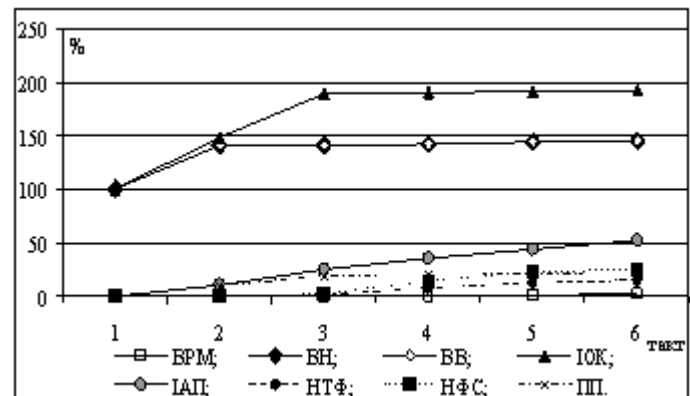
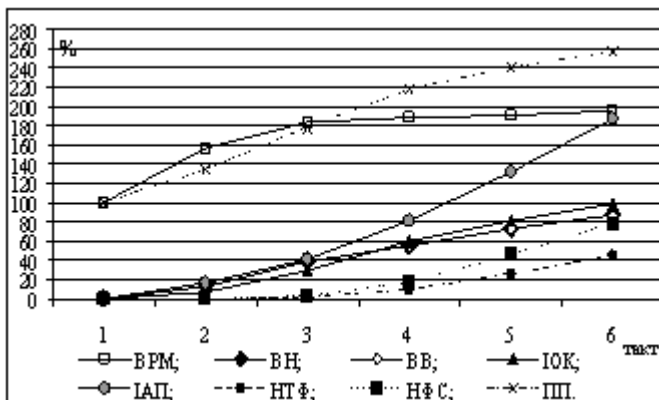

Рис. 3. Динаміка накопичених імпульсів змін трудової складової

Рис. 4. Динаміка накопичених імпульсів змін інвестиційної складової

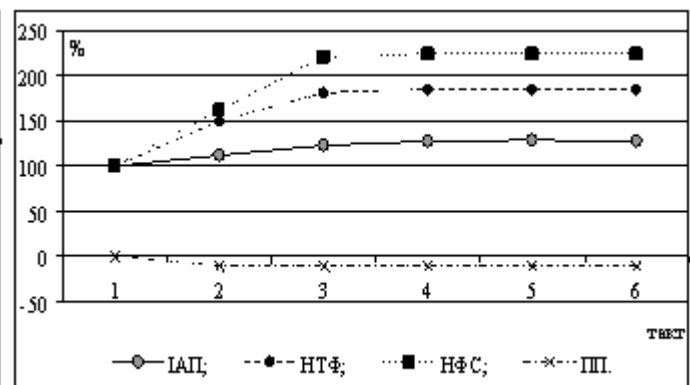
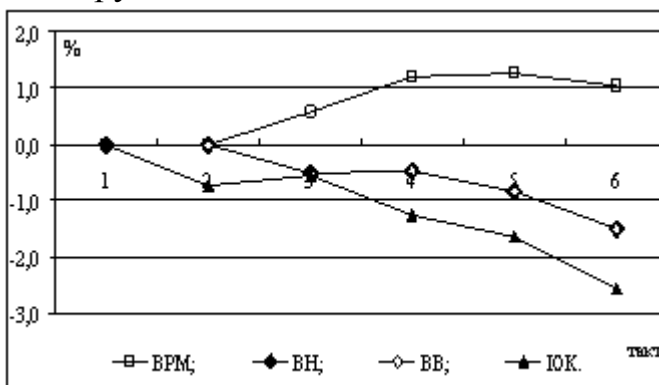

Рис. 5. Динаміка накопичених імпульсів змін інвестиційної складової за сценаріями з приростом < 3 %

Рис. 6. Динаміка накопичених імпульсів змін інвестиційної складової за сценаріями з приростом > 11 %

Кожному первісному, спрямованому до керуючих чинників, імпульсу відповідає комплекс можливих наслідків, які в сукупності складають повну групу подій за період моделювання і являють собою сценарії розвитку РКЕП. Детальність аналізу сценаріїв та оцінка їх результативності зводиться до визначення змін у складових РКЕП, що в результаті розкриває особливості внутрішньої детермінації її

розвитку. Отже, наслідки від реалізації сценарію l на k -ому такті моделювання характеризуються величиною суми імпульсів змін $I_{l(k)}$:

$$I_{l(k)} = \sum_{i=1}^n \left(\prod_{k=1}^n (1 + M_{i(k)}) - 1 \right) \times 100\%. \quad (2)$$

Встановлено, що серед чинників, які описують стан складових РКЕП, керуючими є: трудова складова – кількість вільних робочих місць (ВРМ) та промислових підприємств (ПП); інвестиційна складова – вартість нововведених (ВН) та введених основних засобів (ВВ), величина інвестицій в основний капітал (ІОК); інноваційна складова – кількість інноваційно-активних підприємств (ІАП), чисельність науково-технічних фахівців (НТФ) та з них із науковим ступенем (НФС).

З аналізу рис. 3-6 видно, що розвиток інноваційної складової за сценаріями збільшення ІАП, НТФ та НФС призводить до комплексного розвитку всіх складових РКЕП, що саме і визначає пріоритетність інноваційного розвитку міста та необхідність активізації виключно інноваційних точок росту.

Ієрархічний аспект диференційного підходу проявляється у розподілі системи індикаторів моніторингу за ієрархічними рівнями: перший – інтегральні показники рівня, узгодженості та мінливості розвитку РКЕП; другий – комплексні показники рівня розвитку складових РКЕП, а також трудовий, інвестиційний, інноваційний комплекси порушень узгодженого розвитку РКЕП, у тому числі зважені; індикатори третього рівня – зважені факторні порушення узгодженого розвитку РКЕП; індикатори четвертого рівня – унікальні порушення узгодженого розвитку РКЕП, у тому числі зважені (рис. 7).

Третій ієрархічний рівень, на якому розраховуються провідні зважені факторні порушення за весь період моніторингу, складає основу для визначення пріоритетних напрямків узгодженого розвитку РКЕП:

$$V_i = \sum_{k=1}^m \sum_{j=1}^n v_{ij} \cdot w_k \quad (3)$$

де: V_i – провідне факторне порушення; v_{ij} – індикативне порушення по i -ому фактору; w_k – ваговий коефіцієнт порушення за k -ий рік.

На четвертому останньому ієрархічному рівні, на відміну від перших трьох рівнів, на яких індикатори моніторингу є інтегральними і враховують у собі певну кількість унікальних порушень, аналізуються зважені унікальні порушення узгодженого розвитку (V_{ij}):

$$V_{ij} = \sum_{k=1}^m v_{ij} \cdot w_k \quad (4)$$

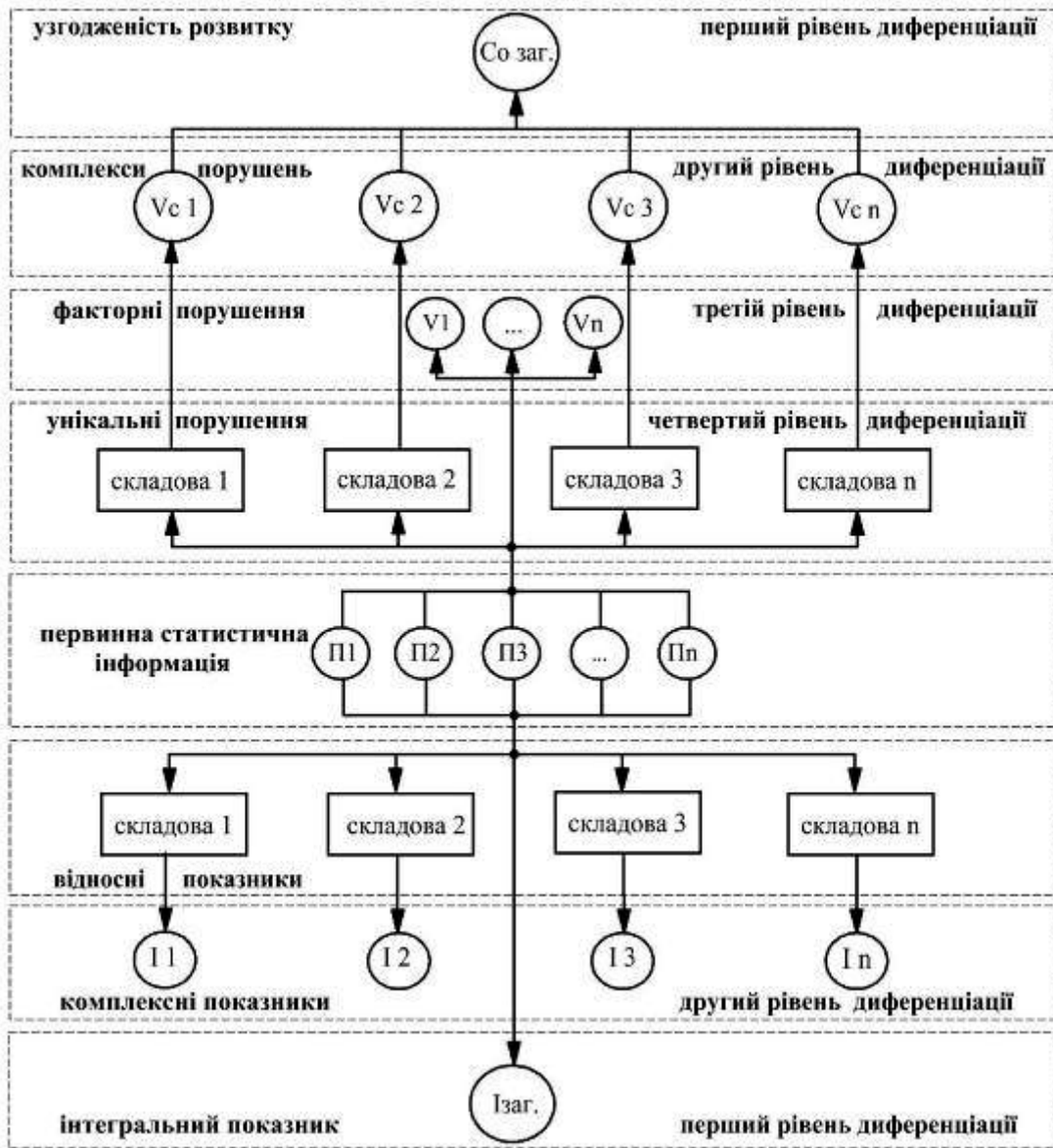

Рис. 7. Ієрархічна система індикаторів моніторингу розвитку

Практична цінність розробленої системи індикаторів полягає у безумовній причетності останніх до визначених стратегій розвитку РКЕП та її складових, а також у цільовій орієнтації індикаторів на структуру управлінських рішень щодо подальшого регулювання розвитку.

Фактичний тип розвитку РКЕП в цілому та її складових визначається шляхом розрахунку індикаторів першого та другого рівня відповідно. Кожному типу розвитку відповідає своя стратегія. Для комплексного типу розвитку, що характеризується вищими за середні значеннями індикаторів рівня та узгодженості розвитку оптимальною є стратегія «утримання» розвитку. Домінування одного з аспектів розвитку над іншим, прояв якого характеризується значеннями відповідного індикатору нижчими за середні, вказує на необхідність дотримання стратегії «посилення» розвитку. Стратегія «зменшення» регресивного розвитку має місце у випадку розвитку, якому притаманні одночасно слабо виражені інтенсивний та екстенсивний аспекти. У рамках зазначених стратегій за

результатами розрахунку індикаторів моніторингу формуються тактичні орієнтири регулюючого впливу на розвиток РКЕП міста (рис. 8).

Рис. 8. Етапи формування стратегічно-тактичних орієнтирів регулюючого впливу на об'єкт моніторингу

У дослідженні короткострокове прогнозування типу розвитку РКЕП АТО реалізується з урахуванням принципів ланцюгів А.А. Маркова та використанням елементів теорії ймовірностей. Прогнозований тип розвитку дозволяє скоригувати вибір стратегії та врахувати поки що не актуалізовану на момент прогнозу схильність РКЕП чи її складових до зміни типу розвитку у майбутньому. За результатами короткострокового прогнозування типу розвитку РКЕП в цілому по м. Харкову на 2011 р. обрано стратегію «утримання розвитку». Аналіз найбільш критичних зважених унікальних порушень узгодженого розвитку РКЕП м. Харкова свідчить про те, що більшої уваги до себе потребують інноваційна та інвестиційна складові.

Пояснюється цей висновок необхідністю прискорення: розвитку інноваційної складової відносно трудової, оскільки чисельність науково-технічних фахівців за темпами зростання істотно відстає від кількості працівників із вищою освітою,

чисельності наявного населення та кількості промислових підприємств; розвитку інноваційної складової у порівнянні з розвитком інвестиційної, тому що чисельність науково-технічних фахівців із науковим ступенем збільшується меншими темпами, ніж кількість інноваційно-активних підприємств; розвитку інвестиційної складової через перевагу темпів зростання суми зносу основних засобів над темпами зростання вартості нововведених основних засобів та величини інвестицій в основний капітал. Для утримання екстенсивного напрямку розвитку РКЕП м. Харкова слід вплинути на хід виявлених негативних тенденцій таких показників, як: сальдо міграції – зменшується з 2004 р. (8347 осіб) до 2010 р. (-492 особи); величина інвестицій в основний капітал – знижується з 2008 р. (7055 млн. грн) по 2010 р. (167,51 млн. грн); вартість введених основних засобів – знижується з 2007 р. (26184,3 млн. грн) по 2010 р. (284,72 млн. грн); кількість науково-технічних працівників – знижується щорічно з 2000 р. (19139 осіб) по 2010 р. (14006 осіб).

Трудова складова РКЕП м. Харкова потребує здійснення регулюючого впливу в рамках стратегії «посилення» екстенсивного розвитку, що досягається завдяки виявленню та підтриманню позитивних тенденцій складових відносних показників із найбільшою вагомістю: щорічне зростання кількості працівників із вищою освітою окрім 2009 р.; зменшення чисельності безробітних з 2008 р. по 2010 р.

Інвестиційна складова РКЕП м. Харкова вимагає в рамках стратегії «посилення» інтенсивного розвитку дотримання тактичних орієнтирів, сформованих на основі індикаторів зважених факторних порушень. На рис. 9 представлено найбільш значні зважені факторні порушення, що складають близько 80 % від загальної суми порушень за всіма складовими і являють собою пріоритетні напрямки узгодженого розвитку інвестиційної та інноваційної складових.

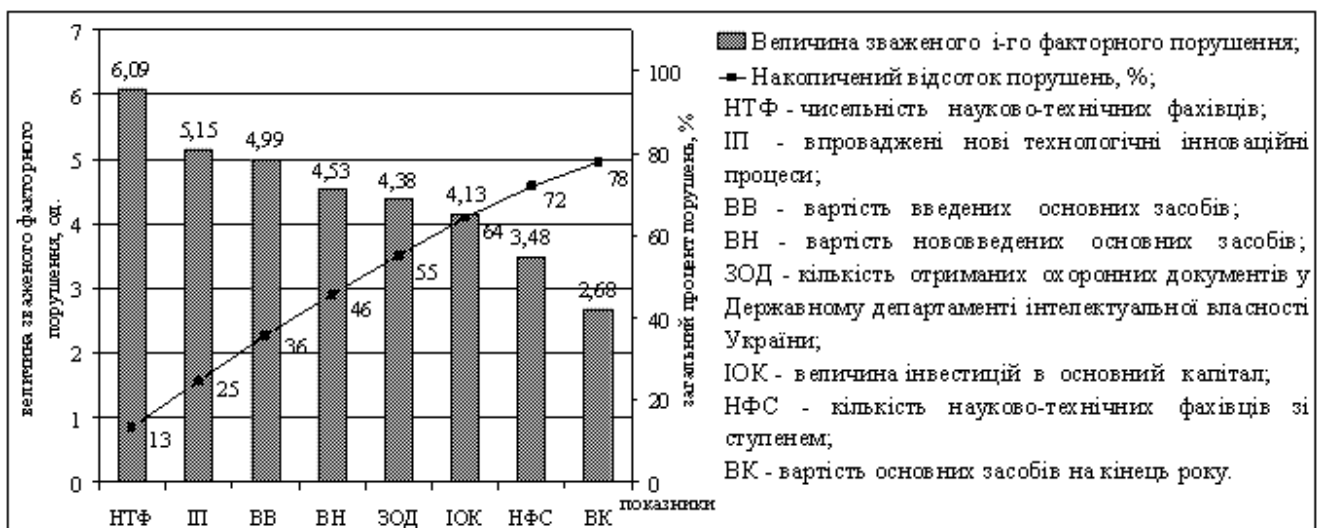

Рис. 9. Зважені факторні порушення узгодженого розвитку РКЕП м. Харкова

Такі напрямки збільшення, як НТФ, ВВ, ВН, ІОК, НФС, ВК є «ресурсними» і безпосередньо впливають на розвиток РКЕП. Інші точки інтенсивного розвитку, такі як ЗОД, ІП є «результативними» і характеризують результат використання економічних ресурсів. З цього випливає, що необхідно: для інвестиційної складової збільшувати темпи зростання ВН, ВВ, ІОК, ВК; для інноваційної складової

збільшувати не тільки кількість НТФ, НФС (ресурси, що відповідають за ріст ЗОД, ІП), а й підвищувати ефективність їх праці.

Розвиток інноваційної складової за результатами короткострокового прогнозування обіцяє і надалі бути комплексним, що актуалізує стратегію «утримання» розвитку. У такому разі для підтримки прогнозованої тенденції комплексного розвитку слід узяти на озброєння ті індикатори, що в рамках інноваційної складової були відібрані для формування орієнтирів регулюючого впливу на розвиток РКЕП в цілому по м. Харкову.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено нове розв'язання наукової задачі розробки теоретичних засад і науково-методичного забезпечення економічного моніторингу, що знайшло своє відображення у сукупності найбільш важливих наукових та практичних результатів:

1. Поглиблено теоретико-методичні засади економічного моніторингу шляхом розробки: системних принципів, які дозволяють діагностувати прояв фундаментальних властивостей, таких, як інерційність, функціональна анізотропія, цілісність, складність, організованість; специфічних (конкретно-наукових), що впливають на синтез отриманих у результаті моніторингового дослідження висновків, надаючи їм диференційного характеру, багатоаспектності відносно об'єкта моніторингу, більшої обґрунтованості та об'єктивності.

2. Удосконалено організаційний механізм моніторингового дослідження, який, на відміну від існуючих, складається з логічно та послідовно поєднаних процесів, що являють собою результат декомпозиції виділених етапів дослідження, таких, як семіотико-ретроспективний, причинно-перспективний та інтерпретаційний. Така структура механізму надає відповіді на основні питання економічного моніторингу і дозволяє оцінити відхилення між реальним і бажаним станом РКЕП, визначити можливі причини цих відхилень, зрозуміти їх сутність та визначити майбутні тенденції розвитку РКЕП, що, доповнюючись розробленими діагностичними принципами, надає результатам моніторингового дослідження науково-обґрунтованого характеру.

3. Обґрунтовано та сформовано концептуальну компонентну модель складових ЕП регіону, яка має загальноекономічний характер та завдяки своєму елементному складу, що формується з ресурсної, організаційно-суб'єктивної, організаційно-об'єктивної та управлінської компонент, розповсюджується на всі СЕС макро- та мезорівня і зводить їх можливості та умови використання останніх до представлених компонент у моделі.

4. Запропоновано диференційний підхід до моніторингу РКЕП міста, який спрямований на визначення реального та бажаного стану об'єкта моніторингу, їх порівняння, а також слугує основою для вибору пріоритетних напрямків розвитку РКЕП при формуванні стратегії розвитку міста. Основна перевага цього підходу полягає в тому, що його методико-методологічна основа враховує закономірність випереджувального розвитку елементів системи, яка є актуальною та необхідною при оцінці узгодженого розвитку РКЕП міста. Диференціація моніторингового дослідження за зазначеним підходом проявляється у таких напрямках: структурний

– декомпозиція розвитку РКЕП на розвиток трудової, інвестиційної та інноваційної складових; інструментально-методичний – використовуються дві методики розрахунку індикаторів моніторингу, а саме методика «рівня розвитку» й аналізу темпів зростання показників; ієрархічний – розподіл діагностичних індикаторів за рівнями звуження діагностичного простору, формуючи в результаті комплексну систему індикаторів моніторингу; часовий – чим пізніше у періоді моніторингу зафіксоване порушення, тим більший ваговий коефіцієнт воно приймає.

5. Сформовано комплексну систему інтегральних і частинних індикаторів оцінки розвитку РКЕП міста, шляхом дотримання при їх формуванні семантичного та синтаксичного принципів, дія яких розкривається у розроблених технологіях формування індикаторів моніторингу та концептуальній математичній моделі індикаторів, забезпечуючи логічну та математичну строгість оцінки розвитку з погляду його інтенсивного та екстенсивного аспектів на різних рівнях звуження інформаційного простору.

6. Розроблено методичний підхід до сценарного прогнозування розвитку РКЕП АТО, який відрізняється від аналогічних поєднанням у собі методів когнітивного, імпульсного та ймовірнісного моделювання з положеннями теорії ланцюгів А.А. Маркова. Таке поєднання досягається завдяки дотриманню правила Байеса-Лапласа, що передбачає при розрахунку майбутніх змін у факторах урахування їх математичних очікувань і дає змогу розробити прогнозні сценарії розвитку. Останні характеризуються комплексом можливих наслідків від первісного генерованого імпульсу в керуючому чиннику імітаційної моделі та відповідно дозволяють виявити можливі зміни у розвитку РКЕП АТО за різними альтернативними варіантами його регулювання.

7. Побудована динамічна аналітична модель узгодженого розвитку РКЕП АТО, що складається з встановлених логіко-аксіоматичним методом індикативних співвідношень між темпами зростання показників. Модель узгодженого розвитку дає змогу формалізувати існуючі взаємозв'язки між складовими РКЕП та прослідити їх зміни, порівнюючи індикативні (еталонні) співвідношення з фактичними, у рамках закономірності випереджального розвитку елементів.

8. Підсумовуючи наслідки розроблених сценаріїв розвитку складових РКЕП АТО, виявлена та математично на основі імпульсного методу моделювання підтверджена пріоритетність розвитку інноваційної складової та необхідність активізації виключно інноваційних точок росту, що, на відміну від багатьох інших чинників розвитку трудової та інвестиційної складових, призводить до комплексного розвитку РКЕП.

9. Здійснено прогнозування типу розвитку РКЕП м. Харкова на основі використання методу екстраполяції статистичних даних, який базується на принципах ланцюгів А.А. Маркова та елементах теорії ймовірностей. Результати прогнозування вказують на відсутність погіршення розвитку РКЕП м. Харкова, у тому числі всіх її складових. У рамках кожної складової сформовано наступні тактичні орієнтири регулюючого впливу: трудова – відповідно до стратегії «посилення» екстенсивного розвитку доречним є підтримання тенденцій щорічного збільшення кількості працівників із вищою освітою та тенденції зменшення чисельності безробітних; інвестиційна – відповідно до стратегії «посилення»

інтенсивного розвитку необхідним є збільшення темпів зростання вартості введених і нововведених основних засобів, інвестицій в основний капітал та вартості основних засобів на кінець року; інноваційна – відповідно до стратегії «утримання» розвитку бажано збільшувати темпи зростання науково-технічних фахівців і змінити негативну застарілу тенденцію їх щорічного зменшення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Гуляк Р.Е. Функціонування міста як складної соціально-економічної системи / О.А. Карлова, Р.Е. Гуляк // Коммунальное хозяйство городов: научн.-техн. сб. – № 80. – К.: Техника, 2008. – С. 3–12. *(Особистий внесок автора: визначено чинники та узагальнено закономірності функціонування та розвитку міста, представлено механізм керування містом на основі основного циклу управління системами).*
2. Гуляк Р.Е. Сталий розвиток міського господарського комплексу та системи життєзабезпечення міст / О.А. Карлова, Р.Е. Гуляк // Часопис Хмельницького університету управління та права «Університетські наукові записки». – 2008. – №3 (27). – С. 426–431. *(Особистий внесок автора: визначені характер та рівень впливу великого міста на трансформацію системи життєзабезпечення міст України).*
3. Гуляк Р.Е. Соціально-економічна сутність та визначення поняття «місто» / Р.Е. Гуляк // Коммунальное хозяйство городов: научн.-техн. сб. – № 82. – К.: Техника, 2008. – С. 126–131.
4. Гуляк Р.Е. Загальнонаукова сутність поняття «потенціал» та визначення його місця в дослідженні соціально-економічних систем / О.А. Карлова, Р.Е. Гуляк // Зб. наук. праць ЧДТУ, серія: Економічні науки. – 2009. – Вип. № 23. Частина 1. – С. 15–21. *(Особистий внесок автора: проаналізована сутність та розвиток поняття «потенціал» на загальнонауковому рівні, створені передумови для подальшої розробки методології дослідження економічного потенціалу).*
5. Гуляк Р.Е. Системний аналіз як методологічна основа економіко-математичного моделювання соціально-економічного розвитку міста / Р.Е. Гуляк // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – Випуск 255: В 9 т. – Т. III. – С. 752–760.
6. Гуляк Р.Е. Елементи діагностики ресурсної компоненти економічного потенціалу / Р.Е. Гуляк // Научн.-техн. сб. – № 96. – К.: Техника, 2010. – С. 216–223.
7. Гуляк Р.Е. Економічна сутність та структурні особливості економічного потенціалу соціально-економічних систем / Р.Е. Гуляк // Регіональна економіка. – 2011. – № 2. – С. 164–174.
8. Гуляк Р.Е. Диференційний підхід до діагностики розвитку ресурсної компоненти економічного потенціалу міста / Р.Е. Гуляк // Економіст. – 2011. – № 2. – С. 24–27.
9. Гуляк Р.Е. Розробка методологічних принципів економічної діагностики та їх застосування при створенні механізму діагностики розвитку ресурсної компоненти економічного потенціалу міста / Р.Е. Гуляк // Економіка та держава. – 2011. – № 7. – С. 34–42.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Гуляк Р.Е. Особенности стратегии интеграции Украины в мировое сообщество / Р.Е. Гуляк // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: матер. всеукр. наук.-практ. конф., 2007: тези допов. – МДГУ. – С.150–152.

11. Гуляк Р.Е. Стратегічні пріоритети сталого розвитку міст / Р.Е. Гуляк // Часопис Хмельницького ун-ту управління та права «Університетські наукові записки», 2008 (11): матер. міжнар. управл. форуму «Управління сьогодні та завтра»: тези допов. – спецвип. №3. – С.292–293.

12. Гуляк Р.Е. Системні ознаки міста – об'єкта управління / О.А. Карлова, Р.Е. Гуляк // Європейські орієнтири муніципального управління: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 2008: тези допов. – К: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління. – Ч.2 – С.194–196.

13. Гуляк Р.Е. Філософія стійкої форми прогресивного розвитку міста / Р.Е. Гуляк // Економические науки, 34 науч.-техн. конф. преп., аспирант. и сотруд. ХНАГХ, 2008: тези допов. – Харьков. – С. 57–59.

14. Гуляк Р.Е. Комплексний підхід до розгляду міста, як динамічної системи / Р.Е. Гуляк // Сталий розвиток міст. Управління проектами та програмами міського та регіонального розвитку: Матер. 6-ї міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 2008: тези допов. – Харків: ХНАМГ. – С. 171–174.

15. Гуляк Р.Е. Міський розвиток як чинник соціалізації держави / Р.Е. Гуляк // Настоящие исследования: матер. 5-ой междунар. науч.-практ. конф., эконом., 2009: тези допов. – София. «Бял ГРАД_БГ». – Том 4. – С. 46–48.

16. Гуляк Р.Е. Теорія моделювання розвитку міста / Р.Е. Гуляк // Управлінські аспекти підвищення національної конкурентоспроможності: матер. III наук.-практ. конф. 23-25 жовтня 2009 р. – Сімферополь – Ялта. – С. 13–16.

17. Гуляк Р.Е. Особливості регулювання використання економічного потенціалу / Р.Е. Гуляк // Економ. науки, 35 науч.-техн. конф. преп., аспирант. и сотруд. ХНАГХ, 2010: тези допов. – Харьков. – Ч.3. – С. 80–81.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Гуляк Р.Е. Моделювання соціально-економічного розвитку міста / Р.Е. Гуляк, О.А. Карлова // Наукове видання. Проблеми синергізму та диверсифікації в процесі формування оптимальних економічних структур житлово-комунального господарства України. – Харків: Вид-во «Форт», 2010. – 376 с. (Особистий внесок автора: підрозділ 1.3.).

19. Гуляк Р.Е. Методологія розвитку елементів системи життєзабезпечення міста / Р.Е. Гуляк // Наукове видання. Вдосконалення менеджменту підприємств системи життєзабезпечення міст України. – Харків: Вид. «Форт», 2011. – 448 с. (Особистий внесок автора: підрозділ 1.5.).

АНОТАЦІЯ

Гуляк Р. Е. «Моніторинг ресурсної компоненти економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць (на прикладі м. Харкова)». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за

спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Харківська національна академія міського господарства. – Харків, 2012.

Дисертація є рукописом, присвяченим розробці теоретико-методичних основ здійснення моніторингу РКЕП АТО.

Розроблені системні та специфічні принципи моніторингу. Сформовано організаційний механізм перетворення діагностичної інформації та запропоновано його методичне забезпечення. При аналізі потенціалу як складної діалектичної системи розкрита компонентна модель його складових. Запропоновано диференційний підхід до інтерпретації результатів моніторингових досліджень РКЕП АТО.

Описана комплексна система інтегральних і частинних індикаторів моніторингу РКЕП АТО шляхом дотримання при їх формуванні семантичного та синтаксичного принципів. Запропоновано інструментарій ретроспективної оцінки рівня, узгодженості та мінливості розвитку, а також методичний підхід до сценарного прогнозування розвитку РКЕП.

Обґрунтовано динамічну модель узгодженого розвитку РКЕП. Дістав подальшого розвитку метод імпульсного моделювання в частині розрахунку величини змін показників. Розроблено та проаналізовано сценарії розвитку РКЕП АТО. На основі імпульсного методу виявлена та підтверджена пріоритетність інноваційних чинників розвитку АТО регіону з активізацією виключно інноваційних точок росту, а також математично доведено дію саморегулюючого захисного механізму розвитку РКЕП. На основі аналізу розроблених індикаторів моніторингу визначені стратегічно-тактичні орієнтири регулюючого впливу на розвиток РКЕП та її складових по м. Харкову.

Ключові слова: ресурсна компонента, економічний потенціал, узгодженість розвитку, інтенсивний та екстенсивний аспекти розвитку, диференціальний підхід до моніторингу, індикатор, моделювання, сценарне прогнозування.

АННОТАЦИЯ

Гуляк Р. Э. «Мониторинг ресурсной компоненты экономического потенциала административно-территориальных единиц (на примере г. Харькова)». – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Харьковская национальная академия городского хозяйства. – Харьков, 2012.

Диссертация является рукописью, посвященной разработке теоретико-методических основ осуществления мониторинга ресурсной компоненты экономического потенциала (РКЭП) административно-территориальных единиц (АТЕ) региона.

Разработаны системные и специфические принципы мониторинга. В результате применения процессного подхода к мониторингу осуществлена его декомпозиция на такие этапы, как семиотико-ретроспективный, причинно-перспективный, интерпретационный. Сформирован организационный механизм преобразования диагностической информации и предложено его методическое

обеспечение. Применен комплексный подход к раскрытию сущности понятия «потенциал» в экономике. Выделены основные подходы к определению экономического потенциала. Сформирована дефиниция экономического потенциала социально-экономических систем. Используя принцип восхождения от абстрактного к конкретному при анализе потенциала как сложной диалектической системе, обоснована компонентная модель его составляющих, среди которых выделен объект мониторинга – РКЭП АТЕ. Рассмотрены экономические закономерности развития составляющих экономического потенциала города и доказана необходимость учета закономерности опережающего развития при мониторинге РКЭП. Введено и обосновано понятие «согласованное развитие», а также обоснована необходимость диагностирования развития РКЭП в двух с диагностической точки зрения дополняющих друг друга интенсивном и экстенсивном аспектах. Предложен дифференциальный подход к формированию и интерпретации диагностической информации о состоянии РКЭП АТЕ.

Предложена технология определения индикаторов мониторинга РКЭП. Для осуществления экспертных оценок взаимовлияния трудовых, инвестиционных и инновационных факторов развития РКЭП построена система логических неравенств. Предложена комплексная система интегральных и частных индикаторов мониторинга РКЭП АТЕ путем соблюдения при их формировании семантического и синтаксического принципов. Проработан инструментарий оценки экстенсивного и интенсивного развития РКЭП, а также предложен методический подход к сценарному прогнозированию ее развития.

Разработана динамическая модель согласованного развития РКЭП. Проанализирована траектория изменений диагностического образа развития РКЭП г. Харькова. Исследована взаимосвязь и установлена роль факторов развития трудовой, инвестиционной и инновационной составляющих в рамках системы показателей, которые характеризуют их состояние. Получил последующее развитие метод импульсного моделирования в части расчета величины изменений показателей, которые описывают состояние РКЭП. Разработаны и проанализированы сценарии развития РКЭП, а также исследованы особенности ее внутренней детерминации. Обнаружена и математически подтверждена с помощью импульсного метода моделирования приоритетность инновационных факторов развития города, для чего необходимым условием является активизация исключительно инновационных точек роста. Математически на основе импульсного метода моделирования доказано действие саморегулирующего защитного механизма развития РКЭП АТЕ. Предложены методы определения весовых коэффициентов как для относительных показателей при расчете уровня развития РКЭП, так и для расчета ведущих индикаторов согласованного развития за весь период исследования. Для определения зависимости развития РКЭП в целом от развития ее составляющих построены эконометрические многофакторные нелинейные модели. На основе анализа разработанных индикаторов мониторинга определены стратегически-тактические ориентиры регулирующего влияния на развитие РКЭП и ее составляющих по г. Харькову.

Ключевые слова: ресурсная компонента, экономический потенциал, согласованность развития, интенсивный и экстенсивный аспекты развития,

дифференциальный подход к мониторингу, индикатор, моделирование, сценарное прогнозирование.

ANNOTATION

Gulyak R. E. «Resource Component Monitoring of Administrative-Territorial Units Economic Potential (on the example of Kharkiv city)». – Manuscript.

Thesis for the Economics Candidate scientific degree, on specialty 08.00.05 – development of productive forces and the regional economy. – Kharkiv National Academy of Municipal Economy. – Kharkiv, 2012.

The thesis is devoted to development of theoretical and methodical bases resource component monitoring of administrative-territorial units economic potential. System and specific principles of monitoring are developed. The organizational mechanism of diagnostic informational transformation is formed and its methodical providing is offered. While analysing potential as a difficult dialectical system, the component model of its constituents is grounded. The differential approach to interpretation of monitoring research results is offered.

The complex system of integral and part monitoring indicators of resource component monitoring is formed by semantic and syntactic principles. The methodical approach to scenario forecasting of resource component development is offered. The development dynamic model of the concerted resource component of administrative-territorial units economic potential is developed. Impulsive design method of in part of indexes changes calculation gained further development. The scenarios of resource component of administrative-territorial units economic potential development are developed and analyzed. On the basis of impulsive method innovative factors priority of city development with innovative points activation exceptionally is found out and confirmed. Mathematically on the basis of impulsive method results the action of resource component development of administrative-territorial units economic potential self-regulation protective mechanism is proved. The strategic and tactical directions of regulative influence on the resource component of city economic potential development are found out on the basis of developed monitoring indicators analysis.

Keywords: resource component, economic potential, coordination of development, extensive and intensive development aspects, monitoring differential approach, indicator, modeling, scenario forecasting.

ГУЛЯК РОМАН ЕДУАРДОВИЧ

**МОНІТОРИНГ РЕСУРСНОЇ КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ
(НА ПРИКЛАДІ м. ХАРКОВА)**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. Торкатюк В.І.

Підп. до друку 16.03.2012
Друк на різнографі
Зам. № 7928

Формат 60x84 1/16
Ум. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4064 від 12.05.2011